

КАБАРТАР-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

КЪМР-ни Парламентини комитетинде

Билим беруу учреждениялада - хайырлы сынау

Парламентини Билим беруу эм илму жаны бла комитети кыраган уллу жыйлында сёз КЪМР-де билеу билим беруу федеральный кырал билим беруу стандартларыны юсеринден барганды. Жыйлынуу башлай, комитети башчысы Мувед Дадов жанг стандартла жууун он жылны ичинде бизни сабылерибиз битлеу билим беруу программаланы кырайларына керек округга керек болгандары, кадрлары, финансланы эм ырыскы-техника ырыскыны санау да шарт тохтадырган документте деп, алай белгилегенди. Баш магына уа билим берууну качествене юсерууне, округга кимни да кюлюндан келира онлга кыраууга берилге керекди, дегенди.

Билим беруу стандартларыны иштегидирге хазирлениле, кылай барганыны юсюнден КЪМР-ни билим беруу эм илму министрине орунбасары Валентина Наразина тынгылы хапар айтханды. Ол билдиргенча, министрство сынау халда тамамлангылык ишлени тиземин жарашдырганды. Алага кере башланган школада методика амалланы да сынап көргенди. 2010-2011 жыллада республиканы элдерини бла шахарларыны 36 школунда жанг стандартлары хайырлангандыла. Быылдан башлаб а баш битлеу билим берген учреждениялада апрабция башланганды. Ол хайырлы болганын көргюзсе, 2015 жылда сентябрден башлап аны иште синдирирге мурат этиледи.

Битлеу билим берген учреждениялада жанг стандартлары кириуну биринчи иотурган чыгара, министрине орунбасары былай шартла келтиргенди: федеральный, регион, муниципальный, школада башлаб а баш битлеу билим берген учреждениялада апрабция башланганды. Ол хайырлы болганын көргюзсе, 2015 жылда сентябрден башлап аны иште синдирирге мурат этиледи.

дегенди Валентина Наразина. Мувед Дадов а окуу киталпа бла жалчытуу не халда болганын сорганды. Татына Смирнова жыйылганлары эслерин школ библиотекалага бурганды, аладан киталпаны 70 проценти эскиргенлерин чертгенди. Доклады битлеу ол кемчиликлени юсюнден министрство билгенин, алай ахча кытылгыдан аланы терк окууна кетерип кююрга аны кюлюндан келмегенин айтханды. Комитетини члене Тукенланды Галина федеральный кырал билим беруу стандартлада культураны юсюнден а бир зат иш айталамыды деп сорганды. Валентина Викторона аладала школунаны адеп-кытылгыга юйретиуге баш магына берилгенине эмда мындан ары да арга илеу се бурлуулугуна ишандырганды.

Бала УРУСМАБЕТОВА.
КЪМР-ни Парламентини пресс-службасы.

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Башламчылык

Нартанчылары сынауларын башхала да аладыла

КЪМР-ни Правительствоусуну кезилеу жыйлында билим беруу эм илму министр Пшикан Семенов республикада экюз кыалган эм башка юйюнде кеннинген сабийлеге социальный жаны бла кыаллы болушук этилгенини юсюнден айтханды. Ол билдиргенге кере, мында экюзлеге болушур жанг подпрограмма кыабил этилгенди. Ол «Развитие образования в КБР на 2012 – 2016г.г.» деген целевой программга киреди.

Озгъан жыл Нартанчыгы 5-чи номерли школ – интернат бозасында экюз кыалган эм башка юйюнде кеннинген сабийле интернатлары бошгандан сора жашауга юйреничра деп Ара кыралганды. 1996-2012 жыллада окуу бошгандар хар экюз зевге алынган база да кыралганды. Анда хар бирини юсюнден, аны жашауунда маганысы болган шартла жыйылгандыла. Аланы жашау журтла бла жалчытуу, социальный пособила бла пенсияла, билим алуу, иште тохташуу да кылай торпо барганын билдире болушук.

Экюз сабийле интернатлары бошгандан сора кеслерин кендиндирча билим алырга эркиндиле. Ала асламында 8-11-чи класслары окуучуларыдыла. Жаш адамла тогузу усталыкка юйрениди: парикмахерге, секретарьга, кийим тигере, бичерге, компьютер бла ишлерге изленгене да дипломага аладыла.

Бизни корр.

Конференция

Энчи иели сабий садла керекдиде

Педагогика колледжде «Росейде школга дерл билим берууну шендотго тенденцияларын» деген регионуну илму-практика конференциясы бардырылганды.
Анна Дондагы Ростовдан, Элистанды, Светлогордан, Буянскден, Хасавюртдан специалистел кытышкандыла.

Конференцияны колледжни директору, педагогика илмулары доктору Байбеккуланы Нина ачканды. Ол «Билим берууну юсюнден законун» жанг редакциясында сабий садлага аслам се бурлулганын чертгенди.

«Ачык айтыргы керекди: СССР-де школга дерл билим беруу система бел кючю эди. Мен Европада, Японияда, Америкада болганында, анда СССР-де болган система бла хайырлангандарын юргенме. Жарксызга, бизде уа ол система оюлуп, эди уа жалпа-жангында ишлене турды», - дегенди.

«Алай боюнча садик гичче школуну огъосе окутуу-юйретуу учреждениямы – бу тема сюзюлогор керекди!» - дегенди Нина Харунова.

«Алай боюнча садик гичче школуну огъосе окутуу-юйретуу жаны бла проректору Артур Кажаров кырал айыр ючюн, эм алга билим берууде, культура-да проблемала жалчытылырга керекдиде. Садик сабийле барсы деп бир кибик керендиле, алай школга тошсе, килери кылайалдыла. Алай эсе, баям, садикни ишине торпунеле кийирге керекди, дегенди.

«Ачык айтыргы керекди: СССР-де школга дерл билим беруу система бел кючю эди. Мен Европада, Японияда, Америкада болганында, анда СССР-де болган система бла хайырлангандарын юргенме. Жарксызга, бизде уа ол система оюлуп, эди уа жалпа-жангында ишлене турды», - дегенди.

Ахыры 2-чи беттеди.

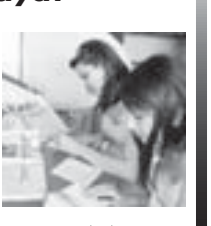
Суратланы Р. МАМИЕВ алыганды.

Ахыры 2-чи беттеди.

Жазылуу-2013

Хурметли жамауат

Сиз бир тюфлю сыйлау бла «Заманна» жазылмай квалган эсимиз, болумну тюзетириге амал барды. Февральны 25-инисине дерл жазылмуу жарашаргагыз, аны тилибизде ыккаган газетини 1-ин мартдан алыш башларгысыз. Жазылууну төрт айга багасы - 237 сом 40 капекди.

«Заманна» газетини редакциясы.
Бизни индексбиз - 51532

ПРОФСОЮЗЛА

«Социальный партнёрлук жангы амалла излейди»

Агротомшылность комплексде ишленгенде республиканы профсоюз комитетини эсепле чыгарыуа атопгон пленуму жыйлуун мушудан башланганды. Профсоюз активистлени улуу кыруумуна Россиейни Жалынчасына профсоюзларыны сыйлы грамоталары бла испас кытылганды.

Чамал Бесланев Зумакулланы Асхаты сауғалайды.

Къабарты-Малкварны элпинерни профсоюзларыны рескомуну председатели Чамал Бесланев, былтыр тамамланган ишлени юсеринден айта, урунганлары эркинликлерин саклау, алай тиши иш хакъ алырга этиу баш магынасы борча болгандыла кылайлары белгилегенди.

«Бюгонюкде биз ишбизини профсоюзларыны «Тишиши ишанга кере хак» деген баш чакырылары бла келиширип бардырыла борчулду», - дегенди Чамал Бесланев. «Биз шенду кесибизе салгын улуу борчанлы эзегим ма ол тутарга керекди. Битеу мадарларыбыз да жаланда бир зат бурлууга тишишилери. Ол да неди десииз, ишленген адам юйорун туталырча, иштен боз заманын тап кыралырча, усталыгын ёсдюралырча, сабийлерине билим бералырча хакъ алырына ышанырча этиуду.

Агротомшылность комплексини юсеринден белгилегенди. «Къабарты-Малкварны экономикасыны битлеу бёномлерини арасында АПК биринчи жери алады десем, ёторюк болмаз», - дегенди Чамал Бесланев. - Анга ма бу шарт да шагъатлык этеди:

КЪМР-ни агротомшылность комплексини предприятиялары 2012 жылда 30 миллиард сом багъасы продукция чыгаргандыла. Алай жетишимге уа бёлом анда урунганлары иш кёлюлуклерини, жигерликлендиришери, кыраууну да жоюрга.

Хар адамны да жашау болмуу не заманда да иш хакына кере кыралды. Алай эсе уа, республиканы АПК-сында иш хакъ саулай экономикада айлыкны эркинликлери бла сыйлыларыны кыраууну аламы табылмаганы улуу проблема болгандыла кылады», - деп белгилегенди аграрийлерни профсоюзларыны башчысы.

Ахыры 2-чи беттеди.

ЭКОНОМИКА

Автомашиналага ремонт этген ара ачылганды

Къабарты - Малквар Республиканы Прохладна районунда машиналага ремонт этген биринчи категориялы ара ишлеп башлаганды. «АвтоБыт-Сервис» компанидан билдиргенлерине кере, машиналага кырауучу жер саулайда 700 квадрат метри алылды. Мында автомашиналага ремонт этген цехле ишлейди ле торло - торло техникалага кыратар онг барды.

Андан сора да, машиналага запас керекле сатхан тюкенле, кафе, машиналары жуугъан жерле ишлеркидиде. Дагыда бир затны чертиге болушук, бу сервис арада ишленген специалистлени BOSCH фирманы окуу арасында терк-терк билимлерин ёсдоре турурга амаллары бардыла. Он санада специализированный тренингле да ишлерин ити аныларча улуу болушук этерикди.

Жер-жерли администрацияны башчысы Евгений Крецюкойну оюмуна кере, былай проектини предпринимательлини айнытуу бла байламал фонд ишлеринде хайырларына 500 миңг сом ёнокю бергенди, - деп билдирди ол.

Биларлуу

Балачыкыла ёсдюорго этингенлеге

Республиканы хурметли жамауаты! «Единая Россия» политика партианы председателини регион жамауат приемныини консультация арасы экюз эм кини кырамай кюйган, ол санда сакъат сабийлени да, алай ёсдюорго сыйген гражданылану примегя алыуну эмда алагы кылай онгла берилгендерини юсюнден консультацияланы кыурайды. Консультацияла 2013 жылда 22-чи февралда 10 сагыатдан 17 сагыатха дерл Нальчик шахара Ленин проспекте, 48-чи юйде бардырылгандыла.

Сордуклары болганыла бу телефон номере сёлешсинле: (8662) 77-00-40.

Шимал Кавказ кюн сайын

Перинатальный арада ктыруусуз кыбаанакыла багыдыла
2 бет

Акыл сёзю эм юлгосю бла
3 бет

Ана тилге сакъ болганды алим
3 бет

Бир бирини эшитирге, аныларга керекди
4 бет

Ойнай-ойнай билимлерин көргюзтдоло
4 бет

«Социальный партнерлукъ жангы амалла излейди»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ол ички жерлеги болганлары элигерге хар заманда да хайырлы болуп кыялмасын да айырып айтханды. Аны сылтаун да былай аныглатханды: кырал берген уллу инвестицияны хайырчыдан кыралган жангы предпрятярга ишчилени азырак алырга, хаккы да толу өземеде телемеге корюшедиле. Алай бла у ишлеген адам социальный гарантиадан кыруу кылады.

«Бизни бөлүмюно оюночулары бла байламлыкларыбыз тап кыралыпдыла, алай власть органды бла артыкыда райончы бла шахарланы башчылары бла, арабыз осалды, деп тарагында профсоюз комитети башчысы. Биз иш берилүүнө бир бирлери бла халны созереге, социальный партнерлукну аныгтыруу хайырлы амалларын табар, профсоюз организацияла кыруу мурап бла урунуу коллективге бла тобашылу бардырырга корюшибиз. Алай ол предпрятягылы ишлери бизге каяжу сюепли тохтадыла».

Жер-жердеде власть органдан себеплик излесек, аны да тапмайбыз.

Айтханына шагъатха Чамал Машеви Нальчыкни макарон фабрикасын келтиргенди. Анда АПК-ни профсоюзуну рескому профсоюз организация кыруарга корюшгени эки жыл болады.

Жангы, шендоюго технология оборуодование салынган, бюджет ахчадан көп миллионла кыра-тылган фабрика биогенлокаде тохтап турды.

уллу проблемага санаганды. Алай болумда жаш адамлары профсоюз иште къошкан кыяйынды. Аны себепли агробизнесге жаш адамла келпирча тийишли онгла кыралмайдыла. Энде ула жаш тёлону болуму ботюнда тынгысыз этерчады. Эл мюкше ишлеуно ол сыйсыз иште санайды, усталыккы, сынауу тёлөндө-тёлөге беруу кылып барады, урунуу династиялача төре да унутулганды.

«Социальный партнерлукну осал кыруалганыны сылтаундан бирлери, мен акыл этгенде, республикалы юч жангы комиссияны мтырылыгындады. Иш бла жалчытуучуланы союзуно социальный жууаллыккыны бир кесегин окуна кыс боюнларна алырга сыйметилериндеди, проблемалы жуушлуаны тамамлауда профсоюзланы кыаты боламганларнадыла».

Борис Гучапшев сёлешгенди. Ол рескомуну урунуу эркинликлени кырууду жангы бла ишчеде төрөбеген проблемаларын бла баш магъаналы борчларын туура этгенди.

Озгъан жылда эл мюкш ишлени кезиюно итоглары эмда республиканы аграрийлерини быйлыны баш магъаналы борчлары бла уа КъМР-ни эл мюкш министрени орунбасары Татьяна Сидорук шагъарей этгенди.

Докладха көре Къабарты-Малкъар аграрный университетни профессор-преподаватель корпусуну профкомуну председатели Зумакулланы Асат, профсоюзланы Бахан эм Черек райкомларыны председатели Салим Эльмесов бла Чеченланы Георгий, Аграрный академияны ветеринар факультетини студенттерини профсоюз комитетини председатели Кира Антонова эм башхала сёлешгендиле.

Борис БЕРБЕКОВ.

Предпринимательлени эркинликтерин ишангылы кырууларча

Ставрополь крайда энди предпринимательни эркинликлени кыруулаган уполномоченный барды. Региону башчысыны пресс-службасы билдиргенге көре, ол кыулуктыга Николай Сасин салынганды.

Документе көре, аны компетенциясына бир кыуум магъаналы борч киреди. Сёз ючюн, бу тийреде регистрация этилген предприниматель субъектлени законга келишмеген правовой актыла, топуруууч власты эм аланы кыулукчуларны тамамлаган ишлерине эмда жуук этмегенлерине таргыуларна кырау, бизнесменлени сейрлерине бууктыкты саларга корюшгелени тийуу.

Бир бирини сынаулары бла шагъайрейлендиле

Новгород областны делегациясы администрацияны таматасыны заместители Вероника Миннианы башчылыгында Къарачай-Черкесияны правительствосуну членлери бла тобшогенди. Республиканы премьер-министри Мурат Карданов ушакъ берган кезиуде кыонакларыны алгъушлаганды эмда торло-торло бөлүмюде сынауларна уллу багъа бергенди.

Вероника Минина область Къарачай-Черкесия бла келишим этереге мурапты болгъан айтханды эм бу келиш ол атамга кызыраныуу кесегинде, дегенди. Андан сору ол КъЧР-ни правительствосуну председателин Россияны кыралыгыны 1150-жылгынына хораланган сыйлы белгини бергенди.

Ызы бла делегацияны членлери эл мюкш, промышленность предпрятягыла болгъандыла. Прикубан районда эм Черкескеде социальный объектеле кырагандыла, жер-жерли самоуправленийны органдарыны башчылары бла тобшогендиле.

Сергей Шойгу – Чечен Республикада

Тобешуу 17-чи энчи мотострелковий гвардия бригаданы аскер бөлүмюнде бардырылганды. Разман Кадыров эки проблеманы белгилегенди: Кыоруулу министрствону Чеченини правительствосу бла айры ишлеу эмда миналалдан ариулау. Биогенлокаде бла илге «улуянган» төрт мин гектар кыалганды. Алай айтханды да, адамлага эм кыоркуулуудула, эл мюкш анытыргы эм да ол бермейди.

Кыоруулу министр бу айтхыган жарсылуаны кетерик ючюн, керекли амалла этилликдиле, дегенди. Сергей Шойгу МЧС-ни таматасы болган кезиуде Чеченде бола турганды. Ол республиканы айнуууна тийишли ююш къошханды. Шендо да мында халны июшонди хабары барды.

Планлары улуду

Промышленность производство бынын Ростов областида 7,4 процентте өсеркиди, деп билдиргенди регион таматасы Василий Голубев. Правительствону жылыуунда сёлеше, ол баш мурапталы белгилгенди. Аны айтханына көре, областны регионал продуктун 5,9 процентте, баш капиталга инвестицияланы 6,4, журтланы кийриуно 8,1 процентте көбейтирге онгу барды. Сагынылган бөлүмде бек уллу проект Южный прокатный стан болуукту. Аны кыруушудан компания «Евраз» бардырады.

ЖКЧ-ны тарифлери ёрге секирликдиле

Ставрополь крайда быйлыны экинчи жарымында коммунальну жумушла 14 процентте өсеркиди. Аны июшонде Аспалмы коммуникацияны жангы бла комитет билдиргенди.

Бу торленуе 1-чи июльдан башлангырыкдыла. Көп фатарлы юйде жангы жашаган жангы тарифле бла тёлөөнү 271 сом къошулуукту. Энчи журтта турган 323 сом артык берилди.

Терегу толу керек коммунальну жумушлагы этгенди. Араи сууккъ эм исси суу, жылытуу, электроэнергия, газ киредиле.

Электромобилле таксиле болуп чыгъарыкдыла жолгъа

Кисловодскде адетдеги таксилени орунуна экология жангы бла таза электромобиллени синдируно башлагандыла. Орманга кыуаны халда биринчи беш машинаны чыгъуу, проекти презентациясы эмда биринчи эрде бичуно терминалыны ачылуу планнга салындыла.

Электромобиллени хайырлануу, уллу кыоранчлагыла да кырамай, курорт шахарда экология жангы бла иги да файдалы, дейдиле специалистле. Бу мероприятягы Ставропольени думасыны эм правительство, «АвтоВАЗ», «Ростехнологии» кырал корпорацияны, федеральный министрстволаны келечилери кыатышырыкдыла.

Билдириу системаны жангыртадыла

Ростов областида битену билдириу эмда кыяйын болумдадан кытуулу системаны жангыртуу уллу иш башланады. «Артыкыда энчи суу басаркы эмда атом станция органдары тийрелеге бурулуукту», - дегенди кенешче губернатору экинчи Владимир Артемов.

Ол айтханды көре, билдириу системаны жангы затта бла жалчытырга Донну правительствосу 150 миллион сом бөлгениди. Аларгарада губернатор Василий Голубев билдиргенге көре, жууккъ жылда АЭС-де ючюнчю бла тёрюнчю энергоблока ишленгирдиле. Ол а станцияны эмда регионда жашагъанланы ишангылы кыорууларча кыошак мадарланы зтиуюн излейди.

Айырмады дружинниклеге - сауыгала

Астраханьны властары тизгинни кыорууларча келери сюйоп жарашдырылган халкъ дружинниклени сатырланы көбейтирге мураптыдыла. Орманлы тынычтыкларыны жалчытырга шахарчыланы кыошар ючюн, бек тирлени ахча сауыгала бла белгилерге, правону жуоржурларыны сакылган органдарга иште салырга себеплик этере айтхандыла. Аны июшонде Россияны УМВД-сыны областьда Управленийны таматасыны болжал халда кылуугун топуруган Сергей Савенков мэрде бардырылган кенешче билдиргенди.

Бусагытта халкъ дружинаны саны шахарда 170 болады. Ала тийишли программа бла окуйдула эм энчи документ алыдыла. Аларга граждандан жаманат тизгинликни таптыруу излере, ичигилени полицияны бөлүмлерине талдырырга, администрацие право букуктукланы июшонде протокола жарашдырырга эркинлик берилди.

Энчи иели сабий сагла керекдиле

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

«Хар инсанны тамырлары сабийликтеденди», - дегенди Раиса Чумичева эм психотерапевт Наталья Цветкованы практикасында бир болган ишни юлгоге келтиргенди. Отузжылыккы тишируу фирмада менеджерди, иш хаккы бийикди, машина жүрютеди, алай кзуруда асарлы болгъанлай турады. Цветкованы оюмуна көре, бу тишируу журек тынчлыгы болмасын аны сылтау атасындан: ол кызына сабий лигинде: «Мен айтханын эг», - деп турганды, кызычкы кеси аллына бир атлам да этмегенди.

Сабий садлада, Чумичева айтханнга көре, миллет культура-

лагъа аслам эс бурулуукту. Балачык ала тилин төрен, миллетни культурасын билир ючюн, онгла кыралыкыдыла. Школга дери билим берииуде информатикага уллу эс бурулуукту. Алай устаз, балачык виртуальный дуняда батып кыламасын деп, кыраарга керекди. Жарыгуга, шендо көп сабийлени жашаулары Интернетте озады, керти жашауда уа аланы төнгери эм сейрлери да жокуду.

Сабийни окутурга сейринд өсдорюр ючюн, энчи проект болурга керекди, дегенди. Сёз ючюн, саждик бир сабий аквариум ючюн жуууялы болурга болуукту, ол атасы-анасы бла чабакъланы юсеринден толу халар жыйп, группада айтырыкды. Башхала сабий а голлеге кыраарга болуукту. Ол да атасы-анасы бла поллени ююшонден сейрлик шартланы билип, арта уа группада төнгерлине айтырыкды.

Чумичеваны оюмуна көре, шендоюго билим беруу системада устазла ата-анала бла ишлерге керекдиле. Конференцияда школгъа дери билим берииуде оюн бла кенг хайырларнырга кереклиси чертилгенди.

Дагында конференцияга кыатышхана ислиени проблема-ларын созогендиле. Союз чачылгъандан сора яслиде да жайылган эдиле. Алай тишируула сабий тапкандан сора юйде юч жыл олтурмайдыла, нинлагыла ишанын балаларын, иште чыгъадыла. Нанала уа (энчи биз видеокмераланы хайырларындан билдик аны) барысы да халалла

уюлары барды, акылбалык болгъандыла. Тёртюшон да Нальчык шахарны адамланы иш бла жалчытыу арасындан алгъанбыз, станкока бла ишлерге юйретгенбиз. Ишленгенде кийген кыол кылапты этебиз, биринчи продукциябыз да алгаракыда чыккъанды.

Финансланы июшонден айтханда, жаш предпринимательлеге деп кыуураган программага көре грант кытыханды, иш бла жалчытыу ара да болушук этгенди. Кыоркуусулуккы жалчытырга да битену мадарла кыуурагандыла. Он болса, бир кесек замандан предпрятягыны кенгерттиге ачыну магъанасы коммерция жангы болган да угъай, келенген онглары белгилегенди. «Аланы усталыкыга юйретти, иш бла жалчытыу бек кыяйынды. Предпринимательге хайыр келтирик саулуклары иги адамланы излейди. Сакытала ючюн а, иште алгандан сора да, жууаплыккы элтирге керекди. Мен Тимурну башламчылыгын бек огуулу шартха санайма эм бу юлгоно башхала да алырга деп ышанам», - деп чертенди ол.

Билем берииуде... «Билем берииуде» закону жангы релакциясына көре, яслиде энчи энчи иелиде да болурга болуукту. Бу сферада да бизнес жетди.

КМКЪУ-ну школга дери эм башланган билим берууно методикасы кафедрасыны башчысы, профессор Аиса Загаштоков Россияде 1991-2008 жылланы ичинде саждик бла ислиени саны 87600-ден 47800-ге тогушенди, дегенди. Къабарты-Малкъарда школга дери билим берген укреждендиланы саны 211-ди, алада жерле азык этедеди: 67 584 сабийден 32447-си юйлеринде турадыла. Көп кыраллада аямиле бардырган тинтилеу кергозоттендиле: халкыны билим жангы бла даражасы школгъа дери билим берууно халы бла байламды.

Аиса Загаштоков бизни республикада энчи иели сабий садла

Билем берииуде... «Билем берииуде» закону жангы релакциясына көре, яслиде энчи энчи иелиде да болурга болуукту.

болмаганын айтханды. Шендо сабий садлада ишленгелени жалаанда онжети процентини бийик билими барды. Иги окуу-гузнала, иллимлерине басынганла бу сферага бармайдыла: ишени сыйы - даражасы да жокуду, иш хаккы да бийик тойдюлду, дегенди ол.

Конференцияны экинчи кюнчюнде мастер-классла эм семинар бардырылгандыла. Ишден бош заманда педагогика колледжени администрациясы кыонакъланы Чирк келге этгенди. Ала Байчеккуланы Наталья конференцияны бийк даражада кыуурагыны эм кыонакыла сый-хурмет этгени ючюн журек ыразылыкларын билдиргендиле.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият. Сурталны ХОЛАЛАНЫ Марзият алганды.

Къайгырыу Битену предпринимательлеге - юлголю башламчылык

Бу кюнледе Къабарты-Малкъар Бизнес-инкубаторда КъМР-ни Урунуу эм социальный айнтыу министрствосунда Жаманат советни келечиси Гупюкланы Тимурну башчылыгында сакъат адамлагы «Возрождение» анык социальный-реабилитация ара ишлеп башлаганды. Мында чекленген онглары болгъан адамланы урунууга онглары барды, ала бла сынамлы специалистле, психологла ишлейдиле.

Араны кыуанчыны халда ачылууна республиканы урунуу эм социальный айнтыу министрени Тейбейаны Альберт да колген эди. Ол сакъатла станкока бла кылай ишленгендери-не, продукцияга да кыраганды. Министр республикада былай учреджение кыуураганын иш шартха санаганды эм кесини жангыдан болушук этереге байламлыкла журтотторге да айтханды.

Гупюкланы Тимур билдиргенге көре, ол былай ара ачагыга ючтёрт жыл мындан алгъа КъМР-ни Парламентинде Жаш тёлө паладата ишленгениде умут этен эди. Ол заманда да биз бу жангы бла ишлерне методикала кызыраганыбыз. Алгъа «тёлерге столлардан» башлаган эдик, бююн а сакъатлагы беш бөлүмю бла энчи комплекс кыуурага онгубуз барды. Анда аланы усталыкы-урунуу, социальный, психология, маданият, спорт жангы бла да юйреткидиле. Шендо ачылган бөлүмге төрт адам киредиле. Аланы позиция ауру-

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

САУЛУКЪ САКЛАУ

Перинатальный арада кыарыусуз кыагъанакыла багъадыла

КъМР-де бардырылган саулукъ сакылуу жангы бла модернизация программада энчи анагъа бла сагийге тийишли эс бурулады. Озгъан эки жылда ана эм сабий учреджендиланы аныгтыргыла деп 527 миллион сомдан артык бөлүнгенди. Медичинаны бу бөлүмюнде иги жангы торленуе барыбызны да кыуандырырчадыла.

Биогенлокаде Перинатальный арада жашауларна кыоркуу болгъан сабийге багъадыла. Алай сабийлени аурулууклары жарым килограмм эм андан да аз боладыла. Былтырдан бери медицина арада реанимация эм интенсивный терапия да ишлейди. Саулуклары игиге айланган сабийлени реанимациядан башха жерге кенердиле. Анда заманлары жетмей тууганла неда башхала сыйталулары болгъан сабийге деп жыйырма жер хазырагандыла. Жаныда да 2012 жылга мында 415 сабийге багъаргыла тогушенди. Аладан онтёртюсюно аурулууклары килограммыны жарыминдан аз эди. Бөлүмюно таматасы Жантууланы Фатима айтханнга көре,

кече-кюн демей кыагъанакъланы юсеринде врачла турадыла. Энди тууган сабийге керек болса, невролог, кардиолог, окулист, сабий хирург эм функциональный терапиядан специалистле бардыла. Багыну кезиюно саулай сабийге кувелезде турадыла. Анда анагъа тан онгла кыуурадыла. Хар ючюн сабийге кыраганын энчи врач сабийни анасына баласыны халин билдиргенди турады.

Ишбиз кыяйынды, болса да тап халге келген хар сабий кзуру ата- анагъу алыгы, бизге да кыуанчыды. - дейди врач Жантууланы Фатима.

Лилия ШОМАХОВА. КъМР-ни Саулукъ сакылуу эм курортта министрствосуну пресс-службасы.

Акыллы темирчи, хажи, жарылымы жакшыны - ма алай айтырды мектептеги балдардын мурдо ташын салган, халкыны жарыкка чыгаруусу болган Мечинаны Казимге аны баян берүүдө жашагандай. Ол 1853-жылда Шыкьеда темирчи Бекени улуу койорчондо (аны Т.Сабийи болганды) тууганды. Жашчык сол ангындын акысак болганы себепти, атасы, баласын кыялдары бир кесек жезгил этер кочон, аны окутууга, динден бийим алдырырга оюну этеди.

Халккыбызны закий адамдары

Аккыыл сёзю эм юлгюсю бля

седе, артра Кзабартыда бля Дагыстанда бир неча жылы окуп, Кзими шерияты мурдуноу, арап тиле, Курбаны округга койорчонд, фыйгамбарлар, кыялдары, исламны тарыхы биледи, географиядан бля астрономиядан да дерсе алады. Бир эллиси, на-сийхатыча да Бёзонаны Чепелле аны Шималны поэзиясы бля, ол сандар Насирани, Физулини, Фурусани, аль-Бирунини, аль-Фарабинни, ибн Синаны чыгармалары бля шагьерей этеди.

Кезууну бошагандан сора Кзими жашуун порфеби бля балымды этерге седеи, анда хар жарлыгы да темир керекте этил бергенден сора да, ариу сёз бля да себептик этерге, жорекерин жапсарыма деген аккылда. Керти окуна алай болганды, адамга анга билими кон жаратырчына тартылганды. Ол а исламны баш жоруклары, Курбаны сура-лары кими да эсине кыалырга ангыла эди.

Аны фыйгамбарланы, халифле-ни кесеринден жапсарыма, ариу сугуларын тыйыл тынгылгандыла, жаннетте кылай бля тошерге болуугу юсонден айтанларына эс бургандыла, хар жоюзюнде жашуун юсонден саргышырына магына бергенди. Билеу ол эа-ладан намз тагылып, пост акылы сёзлери эмюрте кетти.

Адамга эшителерин унутмай, бирин беге, тейледи тейле айтаңдыла уюу бергенди. Кзими жарашагыртын бирини мектепте харкылыкта (арами сари тилени мурдуноу) жайырдан бизге да жеткенди бурунгулу жазуула.

Кзимины таныганыланы айта-харларына кыры, ол хак кыж-

лырыга кон керек барганды, алай хары материалды ала жаланда экиндинен шартла саклангандыла: 1903 жылда Батумиден тегиз бля Туркино жагалаарына, андан ара Кзабарты дери жану кон айкы барганды, артра да аллай бир заманын келгенди. 1906 жылда аны улуу койорчондо 4 жылга сорулганды: ол Египетте, Иракда, Сирида, Араб жарымы айырыкымы кыялдарында да болганды.

Уруу жумушун толтурган алай тыч тойлоу эди, аны кый, кыркуюлу окусунда эди. Кими жеринде хауаны севеди:

Кеме бля тегизалдан этюдюм,
Тюркино, Арабын халкыларын да мёрдюм,
Хар кыяйда да жарлы жалчыла жашай,
Къарынулу къарыусуну этин ашай,-

Зулмулукудан куудулуну амаларын излей, хажи адамдын палахларын аспасынды жазилликтеринден динге ийман кууларкандан чыгдыла деп, аллай оюмга келеди. Ният тазалыкка, чынты муслиманлыкка чакырганлай

турады. Анга кесини юлгюсю бля тошундорорго керешеди. Кзимге ислам жаланда дин жорукталыны толтуру койорчонд, ол аны жашуу жорукчу халды, хар иши эм сёзю бля да Аллаха табынуулу. Аны алайгытаны юсонден хажины тангынала кесерини эсерилеринде да айтандыла. 1916 жыл туулуга бек кыйын болганды. Ол кезинде анда адамла, малла да кырылып бара эдиле. Кзими а порбегисинден чыкмаганча ишлеп турганды. Алга хажакыгыны аспасын бек амалсыздыкка юлгөшөди.

«Бизни ююбюзде жаргыла, «Б жолуочула мыкыла эм айла бля жашап тургандыла,- деп эсергенди Кзимины кызындан тууган. Мени анан манга аллай бир кезууну юсонден айтан эди. Бир жол онерт адам кыялган эди. Ол кон дагыда эшик кыялганды, анваз кыябарыны ача, анга ююнде не гыржын бурю, не жатар жер жоксуду. Кзими аны ызындан чыккыан Кзимины кызына бек уруду. «Адамны от жылуусу кыяргыла жарамайды, аш бля Аллаха болушур» - деди. Бир аууук замандан бийте кыабак эшикк кыялгандыла. Анга анда уа бир неча адам. Билгы анан ююнде не ача, не кыялр бир болмаганды ангыларыга керешеди. Ала уа: «Бизге кыялр жер, ашарга уа да керек тойюлдоле. Биз кыйчулабыз, малла сюрлоп барбайды да, кыяйт Кзимины да бир карый-ки, тогулу да кыон барайык деп келгенбиз» - дедила. Хажи алга уа ырызлытын билдирди, кызына уа: «Аллах бу ашаркыны манга жи берменгени, ма ол пакырачыга жан арууракды» - деди».

ТЮБЕЩИУ

Фронтчулагга - бюсюреу сёзле, гюлле, саугычала

Бу ююнде Миллет библиоте-када, Сталинград сермешни 70-жыллыгына аталып, ветеранна бля тобешиу болганды. Анга КзМКСу - ну инфрмация кэно-логия эм устанла жазырган кыя колледжерини студентлери, апаны окутуучаны, библиотеканы ишчилери да катышкандыла. Фронтчуланы атларындан бери Ветеранланы республиканы со-ветини председателини орунба-сары Владимир Зверде, дагыда Валентина Калабухова, Сергей Марченко эм Игорь Непени келгенди.

Тобешиуну библиотеканы та-матасыны орунбасары Чеченланы Расул ачканды. Ол кон акаякыла битеу мында жыйылганын ага-ларындын ырызлыгын былай сөзле бля билдиргенди: «Ага журт урушда кёпте өлгөндө. Биз аны бир заманда да унутурук тойло-бис. Сау болугуза боюогню тейю ээликте жашаганы, сизни тууган жеригеже кертичиликти, улуу жоралымгаз кочон деп та-кыла бля сёз Владимир Зверде берилгенди. Ол жаш адамга, библиотекакы администрация-сына да бу маганалы жыйлыу ююн ырыза болганын айтканды. Сора студентлеге Сталинград, Кавказ сермеште да бирге ушан-ган, кыйын, кёл адамны жаша-уларын замансыз жойган кса-заутла болганын эсергенди. Аладан, кыарт аталарындын, акчуларындын уулдарындын ку-юсперинде билгенчири соруп, жазып койорларын тилегенди. «Унутулмасын ёмюрлөрдө да ол заманыны тёлосиюни жигитлиги» - деп жыйылганын кёлерице жеткенди.

Валентина Калабухова хала-рын айтып башлаганында уа, залдагыла, кюбул, анга кызыу кыарса бля тобешиле. Ол да бошдан тоюун эди: аны кёлерице урушда жигитлиги ююн оворен-леден, майдаллдан толпа-толуу эди. Калабухованы кёлю толук, кесини урушда жолуну юсонден былай айтады: «Мен ксазаутка

катышканымда, онкетижыллык кызычкы эдим. Кюркмаганы-ма десем, ёторюк айтыркыма. Алай болганы суундан ол жаралы аскерини сартына кётюрол чыг-арганыма. Аланы кёбюсо сау кыял-гындим. Ол заманда же турган немислини да, ауур жараларны кыялр, ауузуна гырт бал тучук кыялр келген эдим.

Уруш бошатып этили жыл ёт-генден сора ол немиси аскерни мени излеп тапканды. Германияга кыонакыга чакырып, жангыз этенди: «Муну койорлары саклау-гандыла мени жашууну. Бу ариу тиширюу болды, сени да бюгон кырандашын болукту тойлоу эди» - деп кёлерины улапа эте эди. Мен тейлериюзда урушну юсонден кююлагга кыарсам, жангыдан оёйрге кыалаа - битеу халккыбыз кылай кыялчылыкка сынагыны эсеме тошоп, жий-рыкым келеди»...

Сергей Марченко да Сталинград сермеште тини катышкан офи-

церленди. Бусга-ытта анга 90 жый болды. Кесини сёзон ол жаш адамды: «Сиз а, керек болсук, хазыркысыз жеригизни куюру-ларга?» - деген ксаты сорудан башлаганды. Аны эсине урушну кыяны, сур сыфаты калгандыла. Ол Сталинградны Миллет бля тобешиуны койгени бюгон да кёл алында турганын айтады: «Китала юерге сыймай эдиле. Ала, тоз адамла, термилгенден кыягыт бете бля бирге бизни жашуубузу бир белеги жок болганды анда. Ол а бек жарсы-ууду - фашистлени койюсюлюк-клеринден келтик тёлөспөриди да алчыгандыла.

Дагыда, хар халпары сёзон айтып бошаганлай, ветеранланы сойгоу жырларыны мактамалары заныл толуга, жыйлыгыга кыу-арт бергенди. Жаш тоюуланы кыялчыла бля бирге айтанлары ветеранланы ырызы этенди.

Интрири ахырында библиоте-каны окууга заныла башчылык этен Зарема Секерова битеу мында жыйылганын атын жашауу жет-төлгө: «Сау болугуза, жер ююнде мекмай жашуу ююн, бюгон сизе бу кыуачкыны жыйлыгыга келгени-зи ююн да!» - деп саугула, кон кысымыла да бергенди. Жаш тейю уа бля бля суратла тошерге сыйгени билдиргенди.

ЖАНГОРАЗЛАНЫ НАЖАБТ.
Суратла автордунда.

Ана милге сакъ болгъан алим

Гуртуланы Берти кызы Марияны сабийлиги сюргонде ётгенди. Ол орта школну бошагандай, Кзабарты-Малквар кыялр университетте кирип, анда эки дилдои алганды: немис тилден, орус тил бля адабияттен.

1965 жылда дери Мария алгаш школ-да, ызы бля уа КзМКСу-да кыялр уни-верситетте немис тилден дерсе берип турганды. Бир ауук замандан Баку-да аспирантурага киреди. Жазган дисертациясында кырачай-малквар фольклорга педагогика илмуны жаны бля кыарганды, халккыбызны юйре-туу ишде сынауун ачыклаганды. 1969 жылда дисертациясын жетишмили кю-руулуп, университеттебизге кыайтканды.

Марияны аты «КФСР-ни фольклор-стикасыны справочник» киргенди. Аны илму публикацияларыны арасында китоп халда чыкканылары: «Балкар-ский фольклор и народный опыт воспитания», «Этнопедагогика карачаев-балкарского народа» (монография), «Карачаев-балкарский детский игровой фольклор», «Народная педагогика - молодому учителю», «Функциониро-вание народной педагогики в современ-ной учебно-воспитательной практике» (окутуу-методика пособие). Кесини айтууна кёре, ол тилибизни, маданиятыны шёндюю халын сюз-ген, озган жыл Кисловодскеде барган миллет конференциябыздан жарып кытайтканды. Анда жарысуу затла ай-тылган эдиле тилибизни тамбасыны юсонден.

Жокъ болуккъ миллетлени тизигине нек тошдук? Аны сылтуу жангыз бир

тойлоду. Кесибизде да барды тер-слик. Мадарла кёлерге керекди. Аллай амалдан бирини бешик жырланы санай, Марияны аланы кёбюсон жый-ганды, бир-бирлери а кеси жазганды. Ол тийиштерден беляуучула торю-торлю тилденд кёчюрюлгенде да бардыла. Белгили алим кесин сурталуа ада-биятта да сындады. Бюгон биз аны бир кыуаун намзусу бля газет окуучулары шагырей этерге сөзбиз.

ГУРТУЛАНЫ Мариям

Тал терекчик шош жиялр

Чариш жолу узунду
Чариш жолу узунду,
Узаклабга созулду,
Жолда чарш барды,
Меси - жигит аты.
Кыярат ол уунду,
Чариш байрам ююндо?
Жюрге болму оло?
Бу ат койюл-барган оло!
Жалкысы да жел эте,
Мадасына терк жетер.
Эки заманы бир этер:
«Мында болган «андады»-
Кыярат ол чабады,
Бириниге чыгады.
Кыярат жел кыанаты,
Меси - жигит аты.
Мен аны бек таныйма,
Кёл булгуса, жарыйма,
Аламант жылкычыды,
Тюлокони жылкычыды,
Кертчили, антыды
(Айткан сёзю татылды).

Жашны кыызга тарыгыуу
Жаным, былай торлю нексе
Сени суйген адамга?
Энди сен дайым санайсы,
Чиммак акыны кыярга.

АЗЕРБАЙДЖАН ФОЛЬКЛОРДАН КЁЧЮРМЕЛЕ

Тынч каккыдым терезгенден

Мени кьадарым бол
Жаз кон алма терегинде
Чимке анды,
Суйген кьадарым жюргеме
Шинжиле чанчыды.
Жуш
Жуш, жел, кел, маралым, кел,
Жарытыма алы.
Болду жюргем жаралы,
Излейди ол тегини.
Жашлыгымда кызын сойдюм
Мени балды,
Кирдим кызын черегине,
Кемем онгмады.
Эжю
Суймекликин черегинде
Улутум бады,
Суймекликин суйген кызым
Учугуза сады.
Эжю
Башыбыздан насып жауса,
Сен жазыксынды,
Мени кьадарым сен болсанг,
Кетерме алып.
Эжю
Сени манга берселсе,
Бери кьара, бери кьара,
Болуптур дуня байы,
Бери кьара, бери кьара.
Аллаш насып келсе уа -
Бери кьара, бери кьара,
Бизден кыягыз узаирю,
Бери кьара, бери кьара.
Терезе аууунда
Бери кьара, бери кьара,
Кызыл полле ачылып,
Бери кьара, бери кьара.
Сени ариу сыфатынг,
Бери кьара, бери кьара,
Жюргеме чанчылып,
Бери кьара, бери кьара.
Учу ариу сыфатынг,
Бери кьара, бери кьара,
Марай-марай, окь аты,
Бери кьара, бери кьара.
Кызын ариу сёлери,
Бери кьара, бери кьара,
Жолуючун тохтады,
Бери кьара, бери кьара.

Орамлагга суу сепгенме
Орамлагга суу сепгенме,
Суйгениме келе болур.
Кыюна, букчу, аны юсюне,-
Жюрек насыпдан толур.
Эжю
Атуду жыны нанамы,
Тридуды ёно нанамы.
Алай келин, алай кетсин
Арабыз ду болмасын,
Нанамы жюргемде
Суймеклигини орнапсын.

Терезени жапмай кьой
Бери кьара, бери кьара,
Санга бир сёз айта кьой.
Бери кьара, бери кьара.
Мен кытайырма, жылма,-
Бери кьара, бери кьара,
Санга голле жийрма
Бери кьара, бери кьара.
Деди темир устасы:
Бери кьара, бери кьара,-
«Жигите бичак керек.
Бери кьара, бери кьара.
Аны мен этер эдим,
Бери кьара, бери кьара,
Бичакгына уа кыури керек»-
Бери кьара, бери кьара.
Энди кетип барам,-
Бери кьара, бери кьара,
Базардан кыур алгырт
Бери кьара, бери кьара.
Мен кетпейни ашыкма-
Бери кьара, бери кьара,
Башканы кыучкыларгы.
Бери кьара, бери кьара.
Кюн чыкк, чыкк, чыкк!
Кюн чыкк, чыкк, чыкк!
Кыкык аты мени да, чыкк!
Жызын тапшден кетгенди.
Кызын отка тоштенди.
Чалчы кызын келме кьой!
Миябашыни юйде кьой!
Кюн кетди, ол суучмер,
Кызыл кийимле бичер.
Ол ишледен жерден кёюр.
Чалчы кызын кубултур,
Миябашыни кыуртур.
Кюн кеткенди туу башына,
Мингенди аны инабашына.
Шамны кёрюрге суйгениле
Ерлесинле туу башына.

Азербайджан тилден ГУРТУЛАНЫ Мариям кёчюргенди.

